

DEZVOLTAREA SISTEMULUI DE STATISTICĂ BIBLIOTECARĂ

Valentina POPA, Vera OSOIANU

Abstract: Articolul reflectă etapele principale de modernizare a activității Centrului de Statistică din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Autorii se concentrează pe activitatea centrului care s-a desfășurat pe parcursul anilor în special pe importanța modernizării activității bibliotecilor și a beneficiilor implementării noilor tehnologii.

Cuvinte-cheie: centre biblioteconomice, statistică, Centrul de Statistică, sistem de raportare online, biblioteci publice.

Abstract: The article reflects the main stages of modernization and activity of the Statistics Center in the National Library of the Republic of Moldova. The authors focus on the work of this Center that was carrying on over the years, especially on the importance of modernizing activity of the libraries and the benefits of new technology implementation.

Keywords: library departments, statistics, statistical center, online reporting system, public libraries.

Statistica reprezintă un „bun public” și trebuie să fie accesibilă întregii comunități, în condiții de maximă transparență și imparțialitate, cu acces egal în termeni de volum, conținut, calitate și timp.

Părerile despre statistici și importanța lor au fost și vor rămâne în continuare împărțite, cert este, că orice dovadă în favoarea sau împotriva bibliotecii, orice mesaj promoțional este fundamentat pe date statistice. Cifrele prezentând o importanță aparte în orice expunere, conferind convingere, capacitate de înțelegere, posibilitatea de a face comparații etc. Indicatorii de performanță care fundamentează calitatea activității bibliotecilor sunt calculați tot în baza datelor statistice.

Manifestul IFLA pentru statistica de bibliotecă, 2011 menționează că „Calitatea statisticii naționale – și, în final, a celei internaționale – depinde atât de precizia și livrarea cu promptitudine a datelor de către fiecare bibliotecă în parte, cât și de întocmirea cu atenție a acestora, în scopul identificării eventualelor erori sau interpretări incorecte. Pentru a face rezultatele comparabile între regiuni sau țări, trebuie utilizate aceleași definiții și aceleași metode statistice” (4, p. 2).

Legea cu privire la statistica oficială (nr. 93 din 26.05.2017) reglementează organizarea și funcționarea unui sistem statistic unic și stabilește cadrul legal pentru dezvoltarea, producerea, diseminarea și coordonarea statisticii oficiale în corespundere cu cerințele europene și cele mai bune practici de colectare și gestionare a datelor statistice (2, p.2). Persoanele care încalcă prevederile prezentei legi poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare.

Conform prevederilor Legii cu privire la biblioteci (nr.160 din 20.07.2017), articolul 8, Biblioteca Națională a Republicii Moldova are statut de centru biblioteconomic național care colectează, sintetizează și valorifică datele statistice prezentate de centrele biblioteconomice departamentale (3, p.5).

Centrul de Statistică este instituit în cadrul BNRM și își desfășoară activitatea conform cerințelor Biroului Național de Statistică, în conformitate cu Legea cu privire la statistica oficială (nr.93 din 26.05.2017), Legea cu privire la biblioteci (nr.160 din 20.07.2017), deciziei Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, Statutului BNRM și în baza Regulamentului de organizare și funcționare a Centrului de Statistică (7, p.1).

Principiile fundamentale în activitatea Centrului de Statistică al Bibliotecii Naționale sunt cele ale statisticii oficiale: imparțialitate, deontologie statistică, relevanță, transparență, confidențialitate, cost/eficiență, coordonare la nivel național, colaborare la nivel internațional.

Obiectivele de bază ale Centrului de Statistică sunt:

- ♣ Culegerea, prelucrarea și analiza informației statistice din cadrul Sistemului Național de Bibliotecii;

- ♣ Acordarea asistenței metodologice specialiștilor responsabili de cumulare și prelucrarea informației statistice;

- ♣ Efectuarea controlului asupra calității și respectării termenelor stabilite de prezentare a rapoartelor, asigurarea autorităților locale sau guvernamentale cu informații statistice relevante, precum și alte părți interesate.

Planificarea și evaluarea activității de bibliotecă se face în bază SM ISO 11620: 2016. „Informare și documentare. Indicatori de performanță pentru biblioteci”. Indicatorii de performanță, descriși în standard, pot fi utilizați efectiv în evaluarea activității bibliotecilor: evaluarea calității și a eficacității serviciilor, a utilizării resurselor, în comparație cu misiunea, scopurile și obiectivele bibliotecii ca instituție.

Biblioteca Națională a Republicii Moldova are o istorie veche de procesare a datelor statistice, privind activitatea bibliotecilor publice teritoriale, începând cu anul 1959. Până în anul 2015, Centrul de Statistică colectează datele statistice din biblioteci în mod tradițional, prin recepționarea Rapoartelor statistice 6-c privind activitatea bibliotecilor și Raportului centralizator. Pentru obținerea sistemului de indicatori statistici datele erau sistematizate și prelucrate cu ajutorul programului Microsoft Office Excel.

Au existat provocări considerabile, atât de natură tehnică, cât și metodologică, ce țineau de modernizarea procesului de colectare a datelor statistice, fiind solicitate eforturi enorme din partea specialiștilor responsabili de prelucrarea informațiilor statistice.

Un eveniment major a avut loc la 15 mai 2015 – semnarea Memorandumului de înțelegere în domeniul monitorizării impactului și gestiunii datelor statistice în bibliotecile publice între Asociația Obștească Reprezentanța din Republica Moldova a Consiliului pentru Cercetări și Schimburi Internaționale „IREX” și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Memorandumul prevedea modernizarea Centrului de Statistică din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Această inițiativă s-a înscris perfect în intenția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării de trecere la sistemul online de colectare și procesare a datelor statistice, privind activitatea instituțiilor de cultură. (9, p. 4)

Pentru a avea o imagine amplă și complexă a situației existente în domeniu, Programul Național Novateca în aceeași perioadă a lansat un concurs de selectare a unei companii/experti, care să faciliteze atelierile de planificare strategică și să studieze oportunitățile disponibile de dezvoltare educațională și profesională ale Centrului de Statistică, Cercetare, Dezvoltare. În rezultatul concursului, învingător a fost desemnat Centrul Pro Comunitate, care în conformitate cu sarcinile Programului, a fost responsabil de facilitarea elaborării unei strategii pentru anii 2015-2020, axat pe ideile specialiștilor, grupului de lucru, selectat în acest scop.

Produsul final al grupului de lucru a inclus Planul Strategic pentru perioada 2015-2020 și Planul de Acțiuni pentru perioada 2015-2016.

Viziunea și obiectivele proiectului au coincis din start cu cele ale partenerilor, dovadă fiind faptul că toate propunerile venite de la Biblioteca Națională și din partea Programului Național Novateca au fost acceptate reciproc.

Sistemul de raportare online a situațiilor statistice anuale a fost dezvoltat în baza Raportului statistic 6-c privind activitatea bibliotecilor, aprobat de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, elaborat în conformitate cu Legea cu privire la statistica oficială (nr. 93 din 26.05.2017), ținându-se cont de standardul SM ISO 2789:2015 „Informare și documentare. Statistici internaționale de bibliotecă”.

Începând cu 1 ianuarie 2016, bibliotecarii din bibliotecile publice teritoriale au raportat datele statistice online. Iar în luna martie 2017, a fost testat Sistemul de Raportare Online 6-c (SRO), a fost generat Raportul centralizator totalizator.

Odată implementat, Sistemul de Raportare online economisește timpul necesar pentru sistematizarea datelor, elaborarea tabelului centralizator, controlul calității și veridicității datelor statistice. Întreg procesul tehnologic se generează automat. Modernizarea procesului prin transmiterea raportului statistic online, îi scutește pe 1200 de bibliotecari din sate și comune să se deplaseze la centrul de reședință al raionului pentru raportare și de specialiști de nivel raional/municipal sunt scutiți de deplasarea la Chișinău.

Un produs similar de raportare a datelor statistice este și Sistemul Online de Raportare (ORT) www.ort.bnrm.md realizat de Programul Național Novateca și transferat, după finalizarea proiectului în anul 2018, în administrarea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. ORT este un instrument ce ne permite monitorizarea și vizualizarea indicatorilor statistici lunar, realizarea studiilor în domeniu, schimb de experiențe și bune practici, oferă posibilitatea de a calcula beneficiile serviciilor livrate de bibliotecă.

Rata de recuperare a investițiilor (ROI) reflectă raportul dintre costuri (investiții) și beneficiile produse ca urmare a acestor investiții. Completând datele în ORT a unui serviciu, se poate determina valoarea monetară a serviciului. În mod ideal, ROI trebuie să fie mai mare 35 de 1, ceea ce ar însemna că beneficiul creat depășește investițiile (fiecare leu investit aduce mai mult de 1 leu de beneficii suplimentare).

La etapa de conceptualizare a Centrului de Statistică, Cercetare și Dezvoltare, formatul structurii nou create încorporează și formarea profesională continuă în vederea raportării online. Bibliotecarii instruiți în utilizarea tehnologiilor informaționale și-au dezvoltat competențe și abilități care permit dezvoltarea și modernizarea domeniului. Experiența a demonstrat că necesitățile de formare continuă sunt mult mai extinse și, în aceste condiții, începând cu luna ianuarie 2017, a fost creat în structura Direcției Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie, Centrul de Formare Profesională Continuă, care utilizează aceleași facilități.

O altă etapă în cadrul acestui parteneriat a fost constituirea Grupului Impact – Inovație și Practici de Succes în Statistica de Bibliotecă. Scopul acestui grup este de a dezvolta în mediul bibliotecar cercetarea statistică, componentele acesteia: corectitudinea colectării și sintetizării datelor statistice, cultura valorificării, utilizării acestora, asigurarea transparenței și vizibilității, promovarea inovației și bunelor practici, precum și folosirea datelor statistice în activitățile de promovare a bibliotecii. Obiectivele grupului pe termen lung sunt:

- ♣ Facilitarea utilizării datelor colectate în scopuri de advocacy la nivel local, național și internațional;

♣ Furnizarea datelor corecte, accesibile pentru dezvoltarea politicilor privind activitatea rețelei bibliotecilor publice;

♣ Asigurarea transparenței și vizibilității activității bibliotecilor;

♣ Dezvoltarea unor parteneriate eficiente cu organizații din domeniul statisticii;

♣ Sensibilizarea și implicarea factorilor de decizie în susținerea bibliotecilor.

Pe parcursul anilor 2017-2018 membrii grupului au fost implicați activ în dezvoltarea competențelor necesare bibliotecarilor pentru utilizarea statisticilor în evaluarea activității, demersul managerial, dezvoltarea și promovarea bibliotecii, crearea imaginii pozitive a bibliotecii în mediul comunitar etc.

La 31 iulie 2018 a fost adoptat de către Institutul Național de Standardizare standardul internațional „Metode și proceduri de evaluare a impactului bibliotecilor” (SM ISO 16439: 2018), acesta consemnând 36 importanța cunoașterii evaluării impactului și oferind recomandări metodologice bibliotecilor privind metodele de evaluare a impactului și valorii acestora. În scopul facilitării învățării, „dezghiocării” prevederilor acestui standard, Grupul de Impact a elaborat „Ghidul în sprijinul implementării SM ISO 16439:2018” „Informare și Documentare. Metode și proceduri pentru evaluarea impactului bibliotecilor”.

Ghidul are scopul de a explica și de a implementa metodele de evaluare a impactului bibliotecilor, oferind repere metodologice și instrumente concrete pentru proces. Structura și conținutul acestuia sunt similare SM ISO 16439:2018 „Informare și Documentare. Metode și proceduri pentru evaluarea impactului bibliotecilor”.

Ghidul urmărește și scopul de a centra eforturile profesionale privind importanța și responsabilitatea pe care o impune analiza impactului și valorii bibliotecii (1, p. 5).

Procesul de diseminare a datelor și informațiilor statistice se face cu respectarea principiilor transparenței, vizibilității și confidențialității datelor statistice, în conformitate cu prevederile legale. Obiectivul de bază de diseminare a datelor statistice este axat pe creșterea operativității și a calității datelor, sporirea și diversificarea formelor de diseminare, inclusiv prin utilizarea unor metode și instrumente noi de comunicare a datelor într-un format mai prietenos utilizatorilor.

Unul dintre obiectivele activității Centrului de Statistică - promovarea informației statistice. Pagina oficială a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova www.bnrm.md este cel mai important instrument de diseminare a datelor statistice din cadrul Sistemului Național de Bibliotecii. Pagina conține informații de ordin general, pentru informarea oricărui vizitator privind principalele informații statistice <http://www.bnrm.md/index.php/statistica/statistica-de-biblioteca>.

Activitatea Centrului de Statistică poate fi urmărită și pe pagina de facebook <https://www.facebook.com/cs.bnrm/?ref=settings> unde pot fi găsite informații despre ofertele educaționale în domeniul statisticii de bibliotecă, experiențe de activitate a altor biblioteci.

Una dintre cele mai importante lucrări de sinteză realizate de Centrul de Statistică în colaborare cu Serviciul Dezvoltare în Biblioteconomie și Științe ale Informării din cadrul Direcției Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie este studiul statistic „Bibliotecile publice teritoriale din Republica Moldova: Indicatori statistici și de performanță/ relaționali”. Studiul a început să fie editat începând cu anul 1973 cu o periodicitate anuală, iar din anul 1995 - este publicat o dată la doi ani. Lucrarea conține date sub formă de tabele vizând principalii indicatori de performanță în dinamică pe ani și este destinat tuturor celor care sunt interesați de situația statistică a bibliotecilor publice

teritoriale din Republica Moldova. Totodată, din anul 2003, versiunea electronică poate fi accesată prin intermediul paginii WEB a BNRM: <http://www.bnrm.md/index.php/statistica/documente-de-reglementare/16-publicatii/publicatii-de-sinteza/29-bibliotecile-publice>.

O realizare importantă a Centrului de Statistică o constituie elaborarea compartimentului privind activitatea bibliotecilor din Sistemul Național în Anuarul statistic al Republicii Moldova, editat de Biroul Național de Statistică, disponibil pe suport de hârtie și CD-ROM, în limbile română, engleză și rusă. Pentru a facilita accesul și utilizarea datelor, o versiune mai detaliată a Anuarului statistic, poate fi accesată pe site-ul Biroului Național de Statistică: <http://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2193>.

Comunitatea bibliotecară trebuie să învețe să promoveze biblioteca, să demonstreze importanța bibliotecii, rolul acesteia în dezvoltarea societății, iar Centrul de Statistică contribuie în acest sens. Pentru diseminarea și comunicarea datelor statistice, anual Biblioteca Națională a Republicii Moldova în colaborare cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a Republicii Moldova, în ajunul Zilei Internaționale a Cărții și a Dreptului de Autor și a Zilei Bibliotecarului, organizează o conferință de presă/briefing de presă, unde sunt prezentate statistici privind rezultatele bibliotecilor, precum și sondaje naționale desfășurate în rândul utilizatorilor. Evenimentul are drept scop retrospectivitatea celor mai importante realizări ale bibliotecilor, dar și problemele cu care se confruntă bibliotecile.

La conferința de presă/briefing de presă, participă reprezentanți ai mass-media din Republica Moldova, reprezentanți ai Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, comunitatea bibliotecară, utilizatorii bibliotecii, toți cei interesați de domeniu biblioteconomic.

Situațiile statistice, diseminate de către Centrul de Statistică permite cunoașterea dinamicii creșterii sau reducerii indicatorilor statistici și a 38 celor de performanță/relaționali, oferă posibilitatea de a cunoaște situația bibliotecilor din țară în raport cu bibliotecile lumii, de a compara activitatea bibliotecilor din diferite sate/comune, raioane, municipii.

Prioritatea Centrului de Statistică pentru anul 2019 este modernizarea procesului de colectare a datelor statistice din centrele biblioteconomice naționale. Între timp, specialiștii din cadrul centrului depun eforturi pentru dezvoltarea Sistemului de Raportare online: raționalizarea formularului "Cercetarea statistică anuală 6-c" privind activitatea bibliotecilor, integrarea bibliotecilor din cadrul SNB. Succesul procesului de colectare a datelor statistice online la nivel național va depinde în mare măsură de unificarea eforturilor tuturor bibliotecarilor implicați în procesul de colectare și raportare a datelor statistice.

Referințe bibliografice:

1. GHID în sprijinul implementării SM ISO 16439:2018 „Informare și Documentare. Metode și proceduri pentru evaluarea impactului bibliotecilor”) [online]. [Accesat la 12.05.2019]. Disponibil: <https://bibliotecipublicerm.files.wordpress.com/2019/01/ghid-informare-%C8%99i-documentare.-metode-%C8%99i-proceduri-pentru-evaluarea-impactului-bibliotecilor.pdf>

2. LEGEA Republicii Moldova cu privire la statistica oficială: nr.93 din 26.05.2017 [Accesat 26.05.2019]. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=370784&lang=1>

3. LEGEA cu privire la biblioteci: nr. 160 din 20.07.2017. [Accesat 26.05.2019]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/371219/>.

4. MANIFESTUL IFLA pentru statistica de bibliotecă: din 16-18 noiembrie 2011 [Accesat 26.05.2019]. Disponibil: http://www.bnrm.md/files/accesDedicat/Manifestul_IFLA_Statistica_de_biblioteca.pdf
5. OSOIANU, Vera. Centrul de Statistică Cercetare și Dezvoltare, BNRM: strategii. In: Magazin bibliologic. 2015, nr. 1/4, pp. 107-114. ISSN 1857-1476.
6. PUBLIC Library Use [online].[Accesat la 20.03.2019]. Disponibil: <http://www.ala.org/tools/libfactsheets/alalibraryfactsheet06>.
7. REGULAMENT de organizare și funcționare a Centrului de Statistică din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Chișinău: BNRM, 2018. 4 p. Manuscris.
8. ST 34/10: How many libraries? [online]. [Accesat la 20.04.2019]. Disponibil: <https://iflastat.wordpress.com/2010/08/14/how-many-libraries/>.
9. STRATEGIA Centrului de statistică, cercetare și dezvoltare (CSCD) [online]. [Accesat 25.04.2019]. Disponibil: <https://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/strategiacentrului-de-statistic-cercetare-i-dezvoltare-cscd>.
10. TRIBUNA avocatului bibliotecii: îndrumar pentru bibliotecari [online]. Chișinău, 2016. 147 p. [Accesat la 12.05.2019]. Disponibil: <http://bnrm.md/files/publicatii/Tribuna-avocatului-bibliotecii-indrumar-pentru-bibliotecari.pdf>.